

Filmska kritika kot kritika družbe

Anja Naglič, germanistka, sociologinja kulture in prevajalka ☞ Matjaž Rušt

✎ Tina Poglajen

Germanistka, sociologinja kulture in prevajalka Anja Naglič je lani pripravila in prevedla izbor besedil Siegfrieda Kracauerja (1889–1966), ki velja za vodilnega filmskega kritika weimarske republike in enega najpomembnejših nemških kritičnih intelektualcev svojega časa; izbor, v katerem najdemo kritike, eseje in druga avtorjeva besedila o filmu, je pod naslovom *Filmska čitanka* izšel pri Slovenski kinoteki. Kot prevajalka se je s Kracauerjem ukvarjala že v preteklosti: prevedla je *Uslužbenec*, sociološko študijo iz obdobja med obema svetovnimi vojnama, ki kaže nespregledljive sorodnosti z današnjim kriznim časom.

Z Anjo Naglič smo se o pomenu Kracauerjevega dela pogovarjali ob retrospektivi, posvečeni avtorjevemu filmskokritičnemu delu. Prevajalka, ki je sicer v Slovenski kinoteki tudi vodja podnaslovnega prevajanja, je v program uvrstila deset filmov, ki jih je Kracauer posebej cenil; nekatere od njih, ki jih v Sloveniji nismo videli že več let ali celo desetletij, si je Slovenska kinoteka za to priložnost izposodila na Dunaju, v Berlinu in Münchnu.

Kaj Siegfried Kracauer pomeni za filmsko kritiko danes?

Bil je eden prvih nemških filmskih kritikov in eden od utemeljiteljev filmske teorije. Skupaj s sodobniki je na tem področju postavljал kritične standarde in soustvarjal filmsko teorijo in terminologijo. V prvih desetletjih zgodovine filma so si pisci o filmu številne izraze namreč še izposojali pri gledališču, literaturi in fotografiji, šele postopoma se je oblikovala nova terminologija. Tako na primer tudi Kracauer na začetku filma ne reče vedno *der Film*, ampak včasih še *das Stück* (igra, komad, izraz, ki so ga uporabljali za gledališče, op.p.), scenarij pa je najprej kar *das Manuskript* (rokopis), šele pozneje postane *das Drehbuch*.

Kracauer je v času weimarske republike videl večino filmov, ki so v Frankfurtu in Berlinu, kjer je živel, prišli na spored, in o njih skoraj vsakodnevno poročal. Njegovo pisanje – tudi to, ki je zbrano v *Filmski čitanki* – je torej nekakšna kronika tedanjega dogajanja na področju filma, služi pa lahko tudi kot učenik pronicljivi-

ve, družbeno angažirane, duhovite in jezikovno visoko kultivirane, celo literarizirane filmske kritike.

Kako bi njegovo filmsko kritiko primerjali s sodobno?

Zdi se mi, da je bil Kracauer družbeno-politično bolj angažiran, kot je večina današnjih filmskih kritikov. V letih od konca prve svetovne vojne do prihoda Hitlerja na oblast je, recimo, nenehno opozarjal na posege filmske cenzure, na pronacistično ideologijo v filmih, še posebej v tistih, ki jih je v kinematografe pošiljala Ufa, provladna, komercialna in takrat največja nemška družba za produkcijo in distribucijo filmov. Od filmskih kritikov je zahteval, da so tudi družbeni kritiki – in to je sam nedvomno bil. Zahteval je, da razkrivajo v povprečnih filmih skrite družbene predstave in ideologije in s temi razkritji

Kracauer je opozarjal na posege filmske cenzure, na pronacistično ideologijo v filmih provladne, takrat največje nemške filmske producentke in distributerke Ufe.

onemogočijo vpliv filmov, kjer je to potrebno; zahteval je, da izkrivljeno podoba družbe, ki jo posredujejo številni filmi, primerjajo z družbeno dejanskostjo.

Kracauer je pisal v turbulentnih časih med obema svetovnimi vojnama, ko sta vladali velika revščina in brezposelnost, v mestih, kot je Berlin, pa tudi velika stanovanjska stiska, kar na primer odlično prikaže film *Matere Krause pot k sreči* iz leta 1929. Kracauer je bil ogorčen, da država s kulturnoreakcionarnimi cenzurnimi zapovedmi skrbi za moralno neoporečnost filmov, ne zdi pa se ji nemoralno in za državni red precej bolj nevarno to, da ljudje nimajo stanovanj, služb ali celo ne dovolj hrane.

Gotovo je velika razlika med Kracauerjevim delom in današnjo kritiko tudi ta, da Kracauer pozornosti ni posvečal le posameznim filmskim tekstom, temveč tudi produkcijski družbi, Ufi, ki je stala za njimi?

Gotovo. Ufa je producirala in distribuirala komercialne filme, ki so ljudi odvrčali od dejanskih družbenih problemov, obenem pa je s številnimi militarističnimi »fabrikati« – če si izraz izposodimo pri Kracauerju – ljudstvo uspešno pronacistično pripravljala. Zato je v svojih kritikah ves čas opozarjal na Ufin škodljivi politični angažma. Na drugi strani pa je hvalil maloštevilne družbenokritične nemške filme: poleg že omenjenega celovečerca *Matere Krause pot k sreči*, ki je nastal v produkciji angažiranega levičarskega Prometheus-Filma, tudi *Zahodno fronto 1918* – enega redkih nemških protivojnih filmov, ki ga je leta 1930 pri umetniškemu filmu naklonjeni demokratično-meščanski produkcijski družbi Nero-Film posnel G. W. Pabst. Oba celovečerca sta se leta 1933 znašla na seznamu filmov, ki so jih nacisti prepovedali.

V uvodni opombi k *Filmski čitanki* omenjate podobnosti med obdobjem weimarske republike, o katerem je pisal tudi v *Uslužbenih*, in današnjim kriznim časom.

Na vzporednice med obema obdobjema opozarjajo številni družboslovci in družboslovke. S časom weimarske republike nas povezujejo vsesplošna družbeno-politična nestabilnost in negotovost, gospodarska kriza, šibka razredna in politična zavest, nacionalistična fašizacija, brezobzirno poablavljenje vsega obstoječega, racionalizacija in mehanizacija dela, strukturna brezposelnost, zlorabljanje takrat vajenskega, zdaj študentskega in prekarnege dela, anonimnost in brezosebnost finančnega kapitala, eskapistično zatekanje k ponudbi zabavne industrije, obsedenost z mladostjo in še kaj.

Uslužbeni so zelo zanimiva, na številnih mestih tudi duhovita reševanja sociološka študija o sloju prebivalstva, ki je bil takrat še razmeroma nov. Knjiga je izšla leta 1930, ko se s tem segmentom prebivalstva znanstveno ni ukvarjal še skoraj nihče, in je pomembna tudi zato, ker se je pozneje izkazalo, da so prav uslužbeni weimarske republike odločilno prispevali k vzponu Hitlerja na oblast – predstavljali so velik del njegovih volilcev. Z uslužbeni, ki se bolj kot z delavstvom zgrešeno identificirajo z meščanstvom in so manj povezani in sindikalno slabše organizirani od fizičnih delavcev, je pač lažje manipulirati. ×